spoedigen, door het recht aan de Commissie verleend, om rechtstreeks haar gegevens te verzamelen, en alzoo Curatoren en Directeuren te hulp te komen.

Dieper gaan we hierop niet in.

Dr. Rutgers, *uit wiens pen het artikel gevloeid is*, sprak zich op Seinpost duidelijk uit.

Maar hij is door velen *niet geloofd*.

Vlak tegen zijn stellige verklaring in, heeft men een gansch anderen zin in Art. 11 gaan *inleggen*.

Aan de voorstelling alsof Dr. Rutgers de vergadering misleid had, schonk men ingang. Zoo is men de benoeming der Commissie opzettelijk in een *hatelijk* daglicht gaan stellen.

Anderen die onze organisatie ganschelijk niet kenden, aloegen daar geloof aan.

En op die wijze zijn enkelen toen aan het *afkeuren* gekomen van iets, waarover zich een geheel *onware* opinie gevestigd had.

Die *onware opinie* nu werd ook tegen ons blad uitgespeeld.

»*Niet interpelleeren*" riepen we op 24 Februari. En toen we nu op 16 Juli op een *Commissie van enquête* wezen, zei men: *Nu weêrspreekt ge u zelf*.

Toch weerspraken we ons zelven *volstrekt niet*.

Immers de Commissie van enquête strekte juist om én de interpellatie, én wat op haar volgen moest, *te voorkomen*.

Dit is er dan aan van de op *dit* punt onderstelde tegenspraak!

Kerk en Belijdenis.

De mystieke geesten, voor zoover ze de *waarheid* zijn toegedaan, eeren de Belijdenis onzer kerken, maar zien niet in, dat onze Belijdenis iets met kerkinrichting en kerkbestuur uitstaande heeft.

Voor hun besef betreft de Belijdenis de geestelijke, de heilige, de inwendige stukken der genade, en is de kerk en de kerkinrichting en het beheer der kerk een bloot uitwendig ding, dat niets met de geestelijke realiteit uitstaande heeft.

Voor hen hangt alles aan de *prediking*.

Wel te verstaan niet aan de *prediking van de kerk*, maar aan de prediking van dezen en dien leeraar, dien zij hooren.

Is die prediking niet geestelijk, niet heilig, niet zuiver, dan verwerpen ze dien leeraar en zijn prediking.

Maar zoolang er nog een ander prediker is, die wel geestelijk en wel heilig en wel zuiver predikt, zijn zij tevreden.

Meer verlangen ze niet.

Of in hun kerk al andere predikers optreden, die onzuiver leeraren, dit trekken ze zich niet aan, mits er naast die onzuivere predikers maar één is, dien zij hooren kunnen.

Ja, al waren ook al de predikers van hun kerk onzuiver, ook dan nog deert dit hen niet, zoolang er bij een andere kerk, of in een ander lokaal, of bij een andere secte nog maar een prediker is die naar hun hart spreekt.

Dan blijven ze onderwijl leden van die kerk zonder goede leeraars, en kerken geregeld bij de leeraars van een andere kerk.

Zelfs behoeft die prediker niet eens een leeraar te zijn. Een oefenaar is hun ook voldoende. En al wat ze vragen is maar, dat ze Zondags ergens heen kunnen gaan, waar een man spreekt, die hun bevalt.

Ook zijn er die nu eens hier, en dan eens daar kerken; soms ook wel naar de kerken of zalen in de buurt, of in andere dorpen loopen.

En dit alles naar den eenig voor hen geldenden regel, dat ze iemand hooren willen, en dat die man, dien ze hooren, spreken moet naar hun hart.

Tot wat kerk die man behoort, of tot wat kerk ze zelven behooren, doet er niet toe.

De kerk is bijzaak en het ambt heeft geen beteekenis. Als er maar een *spreker* is, en als die spreker maar *goede* dingen zegt.

Of die kerk door anderen betaald wordt, en die dienst door anderen bekostigd, is een vraag waarmee zij zich niet bezig houden; zelven betalen ze liefst niets.

Er wordt gesproken, door dat spreken is er hoorgelegenheid, en van die gelegenheid maken ze gebruik.

Het heilig Avondmaal zou wel moeite kunnen baren, maar vele dezer mystiekgezinden leven en sterven zonder ooit ten Avondmaal te gaan. Of ook, als ze er prijs op stellen, zien ze op een beurtenlijst na, waar alzoo Avondmaal bediend wordt, en geschiedt dit, waar ook, door een man dien ze gaarne hooren, dan zoeken ze het kerkgebouw op, waar hij de bediening heeft. Of ze leden van die kerk zijn, of die kerk de tucht uitoefent, of het Verbond Gods er heilig wordt gehouden doet er niet toe. Zij gaan aanzitten, nemen brood en beker, en vieren Avondmaal.

Moeite hebben ze alleen met den heiligen Doop.

Dan toch kunnen ze niet maar zoo met hun kindeke binnenkomen, maar moeten zich vooraf aangeven.

Doch ook dan redden ze zich, door te wachten tot de Doopsbediening zal gehouden worden door een prediker naar hun zin; of is dit in hun woonplaats niet het geval, dan vragen ze of iemand van buiten eene Doopsbediening wil waarnemen, of kan ook dat niet, dan trekken ze naar een dorp of straat, waar een predikant staat, dien ze lijden mogen. En straks wordt het aldus gedoopte kind dan overgeboekt in de kerk van hun woonplaats.

Dit alles nu is geen slordigheid, geen traagheid, maar het gevolg van het standpunt waarop men zich plaatste, en het is niets anders dan het gevolg van het staan op dit valsche standpunt, dat zulk een groote schare van ernstige Christenen nog steeds lid blijft van een Hervormde, Lutherische of Remonstrantsche kerk, ook al weten ze zeer wel, dat het Genootschap of de kerk, waartoe ze behooren, een in allerlei zonde *gedeformeerde* kerk is.

Dit standpunt nu is, gelijk we in den aanvang van dit artikel zeiden, geen ander, dan dat de kerk, de kerkinrichting en het kerkbestuur voor hen bloot menschelijke, uitwendige dingen zijn, die men zóó, maar die men ook anders kan regelen, doch die in geen geval iets met het Heilige of met de geestelijke Belijdenis van hun kerk uitstaande hebben.

We zeggen daarom niet, dat *alle* geloovigen die nog in de Hervormde of Lutherische kerk blijven, zoo oordeelen, of op dit standpunt staan.

Onder dezulken zijn toch ook Antinominanen, d. i. Wetbestrijders, die weer een heel ander standpunt innemen.

Ook zijn er onder hen karakterloozen die ganschelijk *geen* standpunt hebben.

Maar een zeer groot deel neemt metterdaad dit gevaarlijke *mystieke* standpunt in.

Het *geestelijke* is hun alles, en met dat geestelijke heeft de kerkinrichting h.i. niets te maken.

In de Heilige Schrift, zoo zeggen ze en denken ze, staat omtrent de kerk zoogoed als niets. Men kan een kerk hebben of ook geen kerk. Men kan die kerk zóó of anders inrichten. Maar hoe ge haar ook inricht, dit is alles menschelijke beschikking, en met uw belijdenis en uw geestelijk leven heeft al dit kerkelijke niets te maken.

Als men geen stichtelijke predikatie kon krijgen, dan ja zou het kwaad staan.

Maar in dat gebrek is desnoods door dusgenaamde Evangelisatie te voorzien. Is er geen spreker die sticht, dan laat men zulk een spreker van elders komen. Er is dan wel geen kerkeraad, maar toch een zaal met een bestuur. In die zaal zet men banken en stoelen, en plaatst er een katheder. En als er nu Zondags maar »hoor-gelegenheid voor iets goeds" is, dan zou men waarlijk niet weten wat men nog meer zou verlangen.

Men beschouwt zulk »kerkgaan" dan ook niet als iets gebrekkigs, of als iets waar een eind aan moet komen.

Integendeel, men vindt het in zulk een zaal wel zoo gezellig. Geen ouderlingen te hebben die u kunnen vermanen, is makkelijk bovendien. Ook geeft het afwisseling. Anders hoort ge meest dezelfde Dienaren. En nu krijgt ge telkens verandering van spijze. Soms zelfs hoort ge nu in uw kleine dorp beroemde sprekers uit de groote steden.

Geen gebrekkige dus, maar een hoogst wenschelijke toestand. En ook zijn de kosten zoo vele niet. Een predikant met *vast* traktement loopt veel hooger.

Zoo zit er in heel dit verschijnsel systeem.

Het is de principieele loochening van de waardij en beteekenis van de kerk en van haar ambten.

Is nu metterdaad de kerk, en zijn haar ambten puur menschelijke vindingen, dan is er ongetwijfeld voor dit systeem veel te zeggen.

Maar ook omgekeerd, hangt aan die kerk de eere van Christus en zijn Koningschap, dan moet heel dit stelsel voor de eere van *den Christus als onzen eenigen Koning* vallen.

En op dit terrein moet dan ook metterdaad de strijd met deze mystiekgezinden worden uitgestreden.

Tucht en Doop.

VI

Ons vorig artikel heeft de practijk onzer vaderen in het minst niet gespaard, maar onomwonden uitgesproken, dat, vooral na 1618, de verleiding der Volkskerk ook hun parten heeft gespeeld.

Intusschen mogen de voorstanders van het stelsel der vrije kerk wel toezien, dat ze in dit opzicht over de vaderen geen *onrechtvaardig* oordeel vellen.

De toenmalige verhoudingen in Europa brachten teweeg, dat de geheele Europeesche politiek door de religie-quaestie beheerscht werd. Het stond *Roomsch* tegen *Protestant*. En indien het destijds aan de Protestantsche mogendheden niet gelukt was, te land en ter zee, de Roomsche mogendheden met de wapenen te weerstaan en af te slaan, zoo zou het met de vrijheid der religie gedaan zijn geweest.

Die gespannen verhoudingen buitenaf hadden allengs ook invloed op de *binnenlandsche* verhoudingen.

Niet in de eerste periode, maar wel in de latere periode van onze worsteling, ontstond de vrees, dat de Roomschen hier te lande heimelijk de partij van Spanje begunstigden. Daaruit werd de behoefte geboren, om althans de meerderheid der bevolking in de Gereformeerde Staatskerk te lokken, en Noord-Brabant c. a. buiten de Unie te houden.

Bezorgdheid voor 's lands veiligheid dreef ten deze, zoowel de Kerk als de Overheid, en die Overheid onder beide fractiën.

Men zag geen kans om het vol te houden, als de Gereformeerde kerken, die eerst slechts één tiende der bevolking herbergden, het niet brachten tot over de helft.

Dat heeft toen geleid tot de geweldige reformatie van heel wat kerken in Drente en Groningen, en het is uit dien zelfden drang dat men zich den weerzin te verklaren heeft, om door te strenge tucht de kerken te zeer te ontvolken.

Martinist en Baptist, en al wie maar even kon, moest gelokt en in de kerk opgenomen. Het moest vooral één *groote* kerk zijn. Een kerk die zoo mogelijk heel de bevolking omvatte.

Eerst zóó gevoelde men zich in Europa, gevoelde men zich tegen Spanje, veilig.

Nu zeggen we niet, dat we daarom deze practijk goedkeuren. Soms moet men voorzeker uit nood handelen. Maar ook dan heiligt toch het doel de middelen nooit. En maar al te bitter hebben de Gereformeerde kerken dan ook later ervaren, waar het op uitloopt, als men zijn kracht gaat zoeken in het *cijfer* in steê van in de *belijdenis*.

Met gansche hoopen zijn al die ongereformeerde en anti-gereformeerde elementen toen in den heiligen kring binnengedrongen, en toen ze er waren hebben ze er den baas gespeeld, het Gereformeerde element teruggedrongen, en ten slotte aan de echte geestes-kinderen onzer vaderen geen andere keuze gelaten, dan om alle privileges prijs te geven, en het bedreigde leven der kerken te redden.

Nu lag het in den aard der zaak, dat vooral de Doop hier het kwaad voedde.

Als men belijdenis deed, moest men altoos nog meer of min de Gereformeerde belijdenis beamen, en kwam altoos onder zekere tucht. Maar ook zonder dat kon men enkel door Doop in de kerk zijn. Dan deed men eenvoudig *geen* belijdenis. Liep daardoor alle tucht vrij. Om kerkelijke rechten bekreunde men zich niet. En als men zelf maar gedoopt was, kon immers ook zijn kind gedoopt worden. Zoo liep alles vanzelf.

En dat nu zelfs ernstige leeraars zich hier *niet* tegen verzett'en, lag bijna uitsluitend aan de valsche redeneering, die reeds op de Synode van Dordt, rakende de Indische kinderen, opdook.

Die redeneering was deze: Doop ze maar, dan krijgt ge hun opvoeding in de macht. Door die opvoeding maakt ge het volgende geslacht dan vanzelf Gereformeerd. En over twee, drie geslachten verkrijgt ge één schoon, rustig, Gereformeerd Sion in deze landen.

Zoo werd de Doop als Sacrament losgelaten, en veranderd in zeker paedagogisch middel, om zich van de opvoeding der jeugd te verzekeren.

Dit door en door valsche stelsel nu vond reeds op de Synode van Dordt verdedigers, maar is toen gelukkig nog door het krachtig optreden vooral van Voetius gekeerd.

Later echter sloop het toch weer in, juist zooals het nu reeds langen tijd bij de Zending heerschte.

Ook bij de Zending onder Heidenen en Mahomedanen toch mag men volwassenen niet dan *na belijdenis* doopen, op onderstelling van wedergeboorte, gelijk die uit die *belijdenis* en uit den wandel wordt opgemaakt; met wat onze vaderen noemden »*een fundamenteele gissing*."

De practijk daarentegen is ook nu weer, dat men op de Zendingsstations doopt al wie zekere toeneiging openbaart, zekere verklaring doet, en om den Doop vraagt. En dit verdedigt men ook nu weer met te zeggen: Zoo doopen we eerst de ouden, dan krijgen we hen onder onzen invloed, en hun kinderen op school, en in het tweede geslacht moet er aldus de kerk uitkomen.

Ook hier derhalve het sacramenteel karakter van den Doop losgelaten, en er een paedagogische bedoeling voor in de plaats gesteld.

Doch al laat zich de latere lakse practijk der vaderen voor geen gering deel uit deze verkeerde bron verklaren, toch is hiermeê volstrekt nog niet alles gezegd.

Integendeel, de practijk der vaderen, die schijnbaar van den vasten regel vaak afweek, werd ook beheerscht door overwegingen, die alleszins te rechtvaardigen zijn, en die ook wij niet uit het oog mogen verliezen. En dat wel overwegingen die juist uit den aard van het heilig Doopsel werden afgeleid.

Zij oordeelden, en dat volkomen te recht, dat de Doop *niet* toebediend werd, om *door* die handeling iemand lid der gemeente van Christus *te maken*, maar heel anders, om door dien Doop te constateeren, *dat hij het was, eer hij gedoopt werd*.

»Bekent gij niet dat onze kinderen in Christus geheiligd *zijn*, en daarom *als* lidmaten zijner gemeente, behooren gedoopt te wezen?"

Een gedoopt persoon gold dus voor *een geloovige*, zoolang de kerkeraad niet anders en nader over hem geoordeeld had, ook al deed hij *geen* belijdenis, en al kwam hij *niet* ten heilig Avondmaal.

Gold *hij* nu als »een geloovige," dan behoorde ook zijn kindeke tot de »kinderkens der geloovigen", en mocht alzoo ook aan dat kindeke het Sacrament van den Doop niet geweigerd worden.

Vandaar dat de regel niet werd, en niet kon, noch mocht worden: »Wij, kerk, doopen alleen de kinderkens van hen die ten Avondmaal zijn toegelaten"; maar dat de regel moest zijn: Wij doopen ook de kinderen van hen die als zelven gedoopt, en niet door de kerk gedisqualificeerd, onder *de geloovigen* te rekenen zijn.

Dit was geen uitweg, dien men zocht, maar een noodzakelijk gevolg van de ware belijdenis des Doops.

Zoo *moest* de regel, hij *mocht* niet anders gesteld.

Deze regel zou anders geweest zijn, als men gezegd had: »Als wij, kerk, iemand doopen, beschouwen wij hem *niet* als een geloovige, maar nemen hem in ons kerkverband slechts op, om te zien, of wij er *een geloovige* van maken kunnen".

Zoo echter kon wel een Remonstrantsche, maar niet een Gereformeerde kerk spreken.

Zou ze toch haar belijdenis getrouw blijven, dan moest de Doop van »de fundamenteele gissing van geloof" ('t zij dan daadwerkelijk geloof of geloofsvermogen) uitgaan, en kon van het denkbeeld om van iemand *een geloovige* te maken, geen sprake zijn.

Wie verkeerd dacht, stelde het zich voor, dat iemand eerst door zijn *belijdenis* een geloovige werd, wie Gereformeerd beleed, zag in, dat iemand reeds in den Doop als een geloovige voorkomt.

Hieruit zou nu niet het minste ongerief geboren zijn, indien de kerk de tucht had gehandhaafd ook ten opzichte van hen, die, na gedoopt te zijn, als kind, op later leeftijd niet tot belijdenis kwamen. Maar dit kwaad moest er wel uit voortkomen, toen de kerken de tucht verslappen lieten, en bij personen, die hoewel als kind gedoopt, toch later niet tot belijdenis kwamen, zelfs aan geen tucht dachten.

Zoodoende toch kwam er een breede categorie van personen, die gedoopt en volwassen in de kerk leefden, maar buiten belijdenis, Avondmaal en tucht bleven, en wier kinderen krachtens den Verbondseisch toch moesten gedoopt worden.

Immers de gedoopten golden, zoolang de kerken geen inspraak maakten, allen voor »geloovigen" in kerkelijken zin.

En dit nu strekte zelfs *nog verder*.

Een punt waarvoor we wel de aandacht vragen.

Men zegt namelijk wel eens, dat bij den Kinderdoop niet alleen te vragen is naar de »naaststaande ouders," maar dat ook moet gevraagd naar de *grootouders*.

En dit is ook zoo, maar zij die dit beamen, toonen blijkbaar niet gevat te hebben, waarop deze regel steunt.

Men beeldt zich in dat dit rust op de overtuiging, dat de genade in geslachten rust, en dus ook de geslachten kan overspringen. Iets wat men dan vooral met het voorbeeld van de koningen van Juda staaft.

Dit feit nu geven we natuurlijk grif toe.

Alleen maar men vergist zich, zoo men waant, dat hierop het kerkelijk recht van den Doop steunt.

Het kerkelijk recht van den Doop rust evenals *alle* kerkelijke handelingen wel op geestelijke *onderstellingen*, maar die geestelijke onderstellingen worden door de kerk nooit anders geconstateerd dan op grond van *waarneembare feiten*.

De zaak ligt dan ook *kerkelijk* heel anders.

De kerkelijke redeneering is deze: Als A in de kerk als geloovige bekend stond, en hij krijgt een zoon B, dan wordt die zoon B als zijn kind, d. i. als »het kind van een geloovige" gedoopt. Als kind van een geloovige gedoopt zijnde, wordt B evenzoo in de kerk als een »geloovige" erkend, zoolang de kerk geen inspraak maakt. Krijgt nu ook B een zoon C, dan geldt bij C dezelfde regel. En komt het nu voor, dat B of ontvalt door den dood, of den Doop verwaarloost, dan gaat de kerk van C rechtstreeks op A terug, en laat den *grootvader* optreden.

Edoch altoos met den tusschenschakel, dat B zelf als uit A geboren voor de kerk als »geloovige" gold, en dat alzoo C uit B geboren, als het »kind van een geloovige" te doopen is.

Hier is dan ook niets tegen in te brengen, en al de schuld ligt hier aan de kerk, die B, als uit A geboren, niet nader beoordeeld en gekeurd heeft.

Juist nu deze ongeestelijke practijken leidden tot een geestelijke reactie, die met name in Ds. De Herder, van Bleiswijk, aan het woord kwam.

Daarover een volgend maal.

Kalender.

Nu het jaar weer ten einde loopt, komen reeds tijdig de *Kalenders* voor het jaar dat straks in zal gaan.

Ook *Filippus* is weer tijdig op de markt, en zond ons nu reeds niet alleen zijn *Kalender*, maar ook bij dien Kalender een *Premie*, en meldt ons hoe hij Kalender en Premie saam voor één Gulden aan de markt brengt.

Die Premie bestaat uit een flink boekdeel getiteld: *Uitlegkundige Overdenkingen van onderscheidene predikanten der Gereformeerde kerken*, 35 in aantal, waaronder 11 van Ds. Impeta, 5 van Ds. Van Andel, 1 van Ds. Hulsebos, 3 van Ds. Littooy, 3 van Ds. Van Oosten, 3 van Ds. Van de Velde, 5 van Ds. Bouman, en 1 van Prof. Wielenga. Hier zijn schoone stukken onder. Deugdelijke lectuur.

De *Kalender* geeft behalve het schild, met eenige geïllustreerde Bijbelteksten voor elken dag des jaars, een tekst met korte uitlegging. Aanwijzing van een Psalmvers. Aanwijzing van een stuk uit de Heilige Schrift voor de lezing voor 's morgens, 's middags en 's avonds. Op- en ondergang van zon en maan. Lengteduur van den dag. En op den rug een verhaal.

Den eigenlijken Kalender kan men ook in goeden band gebonden, zonder schild, krijgen voor *f* 0.75. Voor dien zelfden prijs is ook de Premie afzonderlijk verkrijgbaar. Schild en Kalender eindelijk, zonder Premie, kosten gewoon *f* 0.40, in beter qualiteit *f* 0.75.

Keuze alzoo en veelheid van stof.

Geen twijfel dan ook, of deze Kalender zal het eens gewonnen terrein behouden, en ook dit jaar nieuw terrein veroveren.

En metterdaad hij verdient dit, zoo door de degelijkheid van wat hij aanbiedt, als door den gezonden toon die er in heerscht.

Het Gebed des Heeren.

Bij den uitgever Van Naamen te Rhenen verscheen een wandplaat met het *Onze Vader*, ten bate van Veldwijk, naar de teekening van een vroeger verpleegde geïllustreerd.

Deze wandplaat is voor Catechisatielokalen enz. wel aan te bevelen, en ook in menige huiskamer kan dit geïllustreerde blad zijn plaats aan den wand innemen.

Meermalen wezen we er op, dat het *Gebed des Heeren* bij Rome te veel, bij ons te weinig gebezigd wordt.

Telkens ontmoet men Christenen die het schier nooit bidden.

Voorzooverre nu ook deze plaat hier verbetering in kan brengen, juichen we de uitgave zeer toe.

Slechts spijt het ons, dat in het voorlaatste woord een onhandige *quasi*-verbetering is aangebracht.

Voor »*in der* eeuwigheid" liet men drukken »*in de* eeuwigheid", wat natuurlijk *heel iets anders* beduidt.

»In *de* eeuwigheid zal ik U loven" beduidt: Nu niet, maar als ik eens in de eeuwigheid ben.

»In *der* eeuwigheid" daarentegen beteekent: »Ik zal U loven nu en eeuwiglijk."

Doch overigens is er van deze plaat veel goeds te zeggen.

Ook de ornamentieke lijst heeft iets schoons.

KUYPER.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. HOUTZAGERS: Van den heer H. Rollman te Bodegraven, voor Kootwijk *f* 5; van den heer Maywald te Leeuwarden *f* 1; van de Christelijke Jongel.-vereen. te Ouderkerk, Z.-Holl. *f* 2.50.

Uit de Pers.

Lezenswaard is een predikatie van Robert Maguire, te Londen, over het misbruik van al wat alcoholisch is. Dit stuk is vertaald door Ds. Adama van Scheltema, en uit die vertaling leggen we het volgende stuk aan onze lezers voor:

Dat onze drinkgewoonten een smaad voor land en volk zijn blijkt ons nader, als wij nu verder letten,

I. *Op den aard en het karakter van den sterken drank.* Ons denken en opmerken hebbe zijn aanvangspunt in het acht geven op den aard der bedwelmende dranken in ons land, op hunne *levende kracht*. Drank is geest en geest is *leven*. Vandaar de naam *sterke* drank. Het vocht draagt toch dien naam niet omdat het den drinker sterk maakt, meestal maakt het hem naar lichaam en geest zeer zwak, maar omdat het eene kracht bezit, *welke sterker is dan die van den drinker*. De drank is als een sterk gewapend man; en gij, mijn broeder! zijt wellicht de zwakkere, dien hij macht zal hebben te overrompelen en neder te vellen. Hij is sterker dan onze dierlijke kracht, sterker dan ons lichamelijk weerstandsvermogen, sterker dan onze zedelijk goede voornemens. Hij, die zich nederzet om met flesch en glas zijn spel te drijven, vangt een ongelijken strijd aan, en het mag naar waarheid gezegd worden, dat hij een strijd heeft niet alleen tegen vleesch en bloed. En nu, waar ook wij een strijd zien, die ongelijk is, omdat de kracht aan de eene en zwakheid aan de andere zijde is, drijft ons daar niet altijd ons hart, om voor den zwakke partij te kiezen; en dit vooral als de sterke een slechtaard en de macht geheel tegen het recht is? Naar hetzelfde beginsel wil ik heidenavond u gebeden hebben, om uwen zwakken broeder bijstand te bieden tegen een vijand, die sterker is dan hij. Ja, gij kunt zeggen: »dat hij zich zelf helpe, hij heeft zijn ongeluk alleen aan eigene schuld te wijten." O ik smeek u, spreek zoo niet. Bedenkt, hoe listig en verraderlijk de vijand en hoe groot zijne macht is. Bedenkt, hoe hij aanvangt met den smaak te streelen en slechts langzamerhand den hunkerenden lust opwekt. Bedenkt, hoe vaak hem de weg wordt gebaand in feestelijke heilwenschen, zelfs van vader en moeder, en hoe hij zoo in het ouderlijk voorbeeld en hunne aanprijzing eer als een zeker vriend dan als een mogelijk vijand verschijnt. Bedenkt, hoe het gevaar vooral ligt in den werkzamen levensgeest in den drank zelven, die zich in den daarvoor vatbaren drinker een eigen lust weet te scheppen, welke hem, waar hij eens is ontstaan, als zijn slaaf tot de laagste diepten van gemeenheid, misdaad en schande medesleurt. O hier is eene van die gelegenheden, waarin de Heer u roept, om toch uws broeders hoeder te zijn. Verstoot hem niet, omdat hij gevallen is. Jezus heeft ons in onze diepte van zonden en ellende niet verstooten, maar juist omdat wij zondaren en elendigen waren, heeft Hij zich onzer ontfermd en ons uitgered.

II. Vergeten wij *niet de richting en het streven, waarin de sterke drank naar zijnen aard altijd werkzaam is*. Het leven, de geest, die in den drank is, geeft aan zijn invloed op den mensch eene bepaalde richting. De waarnemingen der levenswetenschap leeren ons, dat even rechtstreeksch als de pijl naar het wit streeft, zoo ook het vergiftig beginsel in den drank onmiddellijk het hersenleven zoekt te treffen. Deze waarneming geeft aan het kwaad een dubbel ernstig karakter. Wat is 's menschen hersenleven anders dan de mensch zelf. Daar schuilt zijn machthebbend beginsel, de stuurman, de kapitein, het kompas zijner ziel. En nu is het het rechtstreeksche streven van den sterken drank om den mensch daar te treffen, om daar zijne kracht te breken, en zoo lichaam en ziel door de schandelijkste slavenbanden te kluisteren. Allen worden niet in dezelfde mate getroffen en gewond; er zijn er, die door gestel, geboorte en hoe veelerlei ver boven anderen vatbaar zijn; er zijn er, die na oogenblikken verslagen zijn, en anderen, die als zij in den aanvang gewaarschuwd worden gelijk de Syriër zeggen: »Is uw knecht een hond, dat hij dit doen zou?" Maar wat men meene of zegge, de vijand werkt als vergiftiger altijd in eene richting, altijd met gelijk streven naar hetzelfde doel. Zoo werkt hij en weeft zijne onzichtbare draden, en helaas, hoevelen zijn ze, die sterk schenen, die het ook zelven meenden te zijn, die bij plotseling ontwaken zich met sterke koorden, ach, als met levende en giftige slangen omwoeld bevonden, en van nu aan met wanhopige zelfbewustheid geboeid tot de wreedste en laagste slavernij. De sterke drank is als een veldheer, die een vesting belegert en van mijnen, aanvallen op de buitenwerken en allen gewonen belegerings-arbeid niet weten wil, omdat hij berekent met een slag het eigenlijk hoofdbolwerk te kunnen overmeesteren. Zoo valt de sterke drank het hersenleven aan, nestelt zich daar en is meester van geheel het overig leven. Zulk eene is de macht van het vocht, dat vrijelijk op onze markten en op de hoeken van alle straten wordt verkocht, dat van bijna elken gezelschapskring middenpunt en leven is, dat door het treurigst misverstand de ziel van alle gastvrijheid en gezelligheid is geworden.

Het dubbel gevaar van het glas ligt in den aard en in de richting der werkzaamheid van alle bedwelmend vocht. Het is niet als de andere dingen van ons levensgebruik, — niet als het voedsel, dat wij tot walging kunnen misbruiken; niet als de kleeding, wier misbruik onze ijdelheid toont. Deze beide zijn slechts *ijdelijke werktuigen* der zonde, die in zichzelven geen werkzaam levensbeginsel hebben; maar bedwelmende drank is een krachtig werkzaam dienaar des kwaads, die als het ware met een eigen geest en leven is bezield. De zonde der gulzigheid is in den eter en niet in de dingen die gegeten worden; de zonde van ijdelheid is niet in de versierselen die gedragen worden, maar in den persoon, die er zich mede opschikt; maar de toestand van dronkenschap is de natuurlijke uitwerking van eene uitwendige oorzaak, wier karakter het eigenaardig streven is, om den mensch in zijn hersenleven te vergiftigen en te vernietigen.

Deze opmerkingen, die de ervaring ons als waar doet kennen, kunnen ons helder doen inzien, hoe geheel zonder eenige waarde de wensch is van hen, die den dronkaard op maat willen stellen, en die langs dezen weg tot kennis willen komen van eene scheidslijn, waarbinnen geen gevaar zou zijn, en waarover geen drinker den voet zou moeten zetten. Ik wenschte wel van zulken te weten, welk doel van 's menschen weren over het genoeg zal moeten oordeel vellen? Is dit niet juist het vermogen, dat in de hersenen zijnen zetel heeft? Maar nu zijn het bepaald allereerst de hersenen, die door den drank worden aangedaan; en naarmate de mensch met drinken voortgaat, wordt zijn hersenleven meer belemmerd. Een beroep moet geschieden op het oordeelend vermogen in den mensch, maar juist dit is omgekocht, juist dit is onder de macht van vooroordeel en dwaling en kan bij geene mogelijkheid naar waarheid vonnis vellen. En wat nu de scheidslijn aangaat, wat blaam is al niet op den drinker geworpen, omdat hij dat merk niet ziet! Maar wie was nog in staat, om op zedelijk gebied sterk getrokken grenslijnen te ont-